

Igaz-e, hogy az Isten lakozzék e földön?

— Imaház megnyitó beszéd. —

I. kir. VIII. 27. „Igaz-e, hogy az Isten lakozzék e földön? Ime az ég és az egeknek egei be nem foghatnak téged; mennyivel kevésbé e ház, melyet én építettem?!“

Csipkebokor a Horeb hegyén, melynek lángja egykor az ur jelenlétét mutatá! . . . tűzszlcp a sötét éjjelen, mely vezetted a választott népet! . . . jótékony felhő, mely védve fedezted a pusztában vándorló Izraelt . . . eltüntetek, oda vagytok! . . . Sionhegye, melyen szólott a dal: „Ur Isten tied a dicséret,“ nem emeli többé dicsőségedet, nem kölcsönöz többé neked hirnevet, melyben az ur törvényét rejtő frigyláda állt — a szentsátor! Magaslatok, hol felfellobogott még a láng s honan áldozatok füstje emelkedett az égfelé, nem zarándokol már hozzátok az ígért földjére bejutott nép. Áll már a hajlék, melyet annyi kéz oly diszszel emelt s melynek oszlopai mint a jó, tiszta és ártatlan lélek, nyiltan, egyenesen, bátran tekintenek az égfelé, nem félve az összeomlástól, nem rettegve a lesujtástól. Áll a hajlék, Jeruzsálemnek szent temploma, hogy hirdesse egy bölcs király legszebb kincsét: vallásos lelkefényét, a királyok királya előtt való hódolatát; áll a templom, hogy tanítsa Izraelt az ur félelmére, a vallásban való egység által nemzeti egységre. Ott van a frigyláda is a szentek szentében, a hol „lakozik az ur ködében.“ Itt, csak itt lakozik Izraelnek ura Istene, nevét is, mert szent az ő neve, csak e szenthelyen lehet kimondani; ide fog zarándokolni, itt fogja áldozatát felmutatni minden zsidó legalább is egyszer egy esztendőben.

Készen a templom! Ott áll Salamon, az igazságos király, a bölcs uralkodó népe előtt a szenthelyen, hogy azt megnyissa, az urnak szentelje. Szép történet, dicső való; a bizó lélek hálája a minden jók kútfeje iránt!

Képzületben lelki szemekkel mintha ott volnék én is Jeruzsálem díszes templomában; mintha látnám a bölcs királyt s érezném, hogy mi megy át lelkében! Egy öröm, mert áll a hajlék, egy fájó érzés, mert emelkedettebb a lelke, mélyebb a bölcsesége, szélesebb a látköre, mint népének. Sokat elmélkedett, sokat tapasztalt, vallásos lelke sokat kutatott és vizsgálódott s most betelik rajta: „a bölcsességben búsulás vagyón.“ Népevel, népe vallásában akart élni; de egy isteni fény, az öröm közepett hirtelen, mint a villám

hatván át szívét, kétséggel tölti a kebelet. S miről aligha valaki gondolkozott akkor Izraelben, a szenthajlékban népe előtt úgy jó nekem, mintha a király szívében ezt mondaná: áll e nagy épület, de mi ez a mindenséghez képest? szép és diszes ez, de semmi az ég és a természet disze, szépsége mellett! Az urnak építettem, de ő mindenható, mindenütt jelenvaló, örök s tökéletes; ez épület pedig véges, múlandó s minden nagyszerűsége mellett is tökéletlen; az urnak építettem, hogy egész Izraelben lakozzék ő egyedül e helyen; de vajjon magába zárhatja-e e szent hajlék azt, a ki oly nagy, oly dicső és fenséges? Úgy tanítják, úgy hirdetik, hogy *„ülőszéke a menny s lábainak számolya pedig a föld,”* mely az ő birodalma, de én érzem, hogy végetlen birodalmában parányi e föld s csaknem semmi az ember; méltó-e hát e föld, méltó-e az ember az Istenhez?! . . E vegyült érzések, vegyült gondolatok közben, az oltár előtt, hol áll, tör ki kebléből a szó: *„igaz-e, hogy az Isten lakozzék e földön? Ime az ég és az egeknek egei be nem foghatnak téged; mennyivel kevésbé e ház, melyet én építettem? . . . s egy szép ima mind az, a mi ajkára jó.*

Atyámfiak! Egy szent hajlékot, imaházat alkottatok ti is annak az egyetlen egy igaz Istennek a tiszteletére, a ki hatalmát meg nem osztja senkivel, de a ki mégis egyedül körül tud ölelni szeretetével mindnyájunkat. Hajlékot alkottatok az Istennek, hogy lakozzék ő benne s mint hajdan Izrael népe, örömmel vagyunk most itt, hogy ezt megnyissuk, felszenteljük. Áldozunk mi is, mint a bölcs király népével egyetemben. Úgy jó azonban nekem, hogy mivel ez is ugyan-ama a célra van alkotva, mint a melyre volt a Jeruzsálemi szép Templom: az egyetlen Isten imáadására s az ebben való lakozására, örömünk mellé a kétségnek e kérdése nyomul: *„igaz-e, hogy az Isten lakozzék a földön?”* S ha tekintetbe vesszük hitünk és értelmünk által alkotott tulajdonságait Istennek, földünknek e világ egyetemben való parányiságát, hogy ne mondjam semmiségét; e földi embernek ezer gyarlóságát, Istennek tökéletességét, jogosultnak kell mondanunk e kérdést. Ha elgondolom a templomok, legközelebb-ről ez imaház célját és hivatását; a lelkesedést és vallásosságot, mely titeket vezérelt; a reményt, mely erőt és biztatást kölcsönzött az alkotásban, kutató lelkem elé is e pillanatban beszédem tárgyául e kérdés tolul: *„igaz-e, hogy az Isten lakozzék e földön?”* . . . s e kérdésre keresem a feleletet.

„Igaz-e, hogy az Isten lakozzék e földön?” Ezt kérdehetik azok, a kik kételkedéssel tekintenek Istenre s az ő dolgaira. A kételkedők-ről szólok, mert hogy valaki teljesen megtagadja Isten létezését: szóval teheti; de lélekben soha; hisz maga a nagy bölcsész, a ki tagadta az Istennek lételet, — a mindenség kútfejét *„ismeretlennek”* nevezvén — csak nevet cserélt; már pedig a név sohasé változtatja a lényegét. A kik szívsovárognak a bizonyosság után: kételkedők, mindig voltak és vannak közöttünk. Mi ennek oka? sokan kérdezik és sokan találják meg a feleletet a korszellemben s az élet terheinek reánk való nehezülésében és abban, hogy az emberinem,

a tudomány, a mivelődés és az igények haladásával és szaporodásával fejlődik a furfang, a ravaszság is s napról-napra szaporodik a csalódás; ez pedig elég okot ad arra, hogy az emberekben való bizalmatlanságunk által, feltámadjon kételkedésünk minden más egyében, még Istenben s az ő dolgaiban is. Én azonban nem tartom e megfajtést az emberi életre nézve elégségesnek! Kutatásom másról győz meg. A kételkedés oka: hogy lelkünk van. A lélek mindent kútat, megvizsgálja az Istenség mélységeit is, törekszik a bizonyosság után; és mindaddig, a míg ezt meg nem találja, a kételkedés által hányattatik ide meg oda. Meggyőződést akar szerezni Istenről s az ő dolgairól, a világ és saját lételünkről, a jelen és jövő állapotokról, a világi és vallásos, az anyagi és az eszményi, a lelki dolgokról. Ily körülmények között, a gyakorlati élethez szokott véges értelem alig tud kielégítést nyerni s a kételkedés meg kell hogy legyen az emberek között.

Egy másik ok, — s ez különösen a keresztény vallásra irányul, mert itt is van kételkedés — az, hogy a kereszténység nagy része eltávozott vallásában és vallásos felfogásában attól az igaz és tiszta alaptól, melyet Jézus tett le egyedül s mely eloszlatja a kételkedést és bizonyosságot nyújt nekünk mindenről. De vallás tekintetében egy részt üdvösnek is találok a kételkedést, mert a ma létező keresztény egyházak nagy része, oly hitcikkelyekkel áll az ember elé, melyek a szívet és a lelket ki nem elégítik — e nélkül pedig nincs nyugalom, nincs boldogság — sőt hihetetlen és megmagyarázhatatlan tételeik által éppen arra szolgálnak, hogy az emberek ezeket oda hagyva, keressék a valódi igazságot s ennek az esetleges megtalálásával kibékülést szerezzenek maguknak Isten, világ, önelkük és az emberiséggel.

Mert lélek van, kell hát hogy legyenek mindig kételkedők is. Ezek látva és hallva, az embereknek a minden kételkedést és aggodalmat eloszlató vallásában talált békességét és nyugodalmát, a képzelet által sarkalva bocsátják ki lelküket, hogy szemlélődés által bizonyosságot szerezzenek maguknak. Keresik az Istent, a ki régóta fentartója és bölcs intézője mindennek, lenn a föld mélyében és, fenn a végtelen űrben a csillagok felett; keresik az élő és élettelen tárgyakban, eszmékben és valóságban; keresik a feleletet e kérdésekre: honnan, miért, mik vagyunk és hová leszünk? . . . Vezérelje aztán az ilyeneket bármily tudományosság és képzettség — mivel az alap, melyről elindultak nem helyes — szemlélődésre kibocsátott lelkük nem tér meg békességnek olajágával. És ilyenkor, mert ilyenkor tűnik fel leginkább előttük a világ rendje és szépségének örök titka, a vallásos kebel nyugodtsága, a földi embert megért-hetetlen erővel segítő titkos kéz; elfeledve minden egyebet, Istennek csak is e földjére, e földön végzett dolgaira irányítják összes tekintetüket és zaklatott kebelével, igazságot, bizonyosságot szomjúhozó lélekkel kiáltanak fel: hogy mikor már lenn a föld mélyében, fenn az égi testekben, a csillagok milliójában, az életben és a halálban,

a véges és a végtelen űrben sehol meg nem találtuk: „*igaz-e, hogy az Isten lakozzék e földön?*! . . .

A kételkedők egy más része megtalálta Istent és szemlélődésében azzal az alap gondolattal indul el, hogy Isten a végoka, kútforrása mindennek; de aztán alkotott meggyőződését nem tudja kibékíteni a világban történő dolgok valóságával. Egy fogalmat alkotnak ezek Istenről s az ő tulajdonairól, aztán elindulnak vizsgálni a világ, a társadalom állapotát és az emberek tetteit. Csüggedés, bizonytalanság vesz erőt rajtuk nemsokára. A világ ezer meg ezer változataival most lesujt, majd felemel; a teremtmények milliója most gyönyörrel, majd undorral tölti el a szívet; a társadalom s az emberiség állapota a lelkesedés vagy a lemondás, sőt a megvetés érzetét változtatja a kebelben. Mindez egy-egy titoknak a kulcsa az ember kezében, melyet ha nem érvényesíthet, haszontalan tárgy a kézben.

A vegyes színű kép, melyet az élet mutat, hamar megrendíti a kételkedőknek Istenben való hitét s a róla alkotott fogalmaikat és a félhomályból teljes sötétségbe löki vissza. Vegyes színű kép az élet! Látjuk a jót és az igazat küzdeni, aztán a galádság által törbeejtetni; felemeli szavát a lelki szabadság s békóba veri ezért a zsarnokság; üldöztetik a becsület s menedéket csak a képmutatás talál; fényes palotában lakik az istentelen, kidobva a világ saráiban áll a szelidség és alázatosság. Örökös veszély köríti a kegyes életét s nem tud előmenni, míg fényben, világi jólétben uszlik a durva, szentes lelkű; szenvedésnek, veszteségnek könyveit törli le a szivjóság és meglakol érte, míg könyvet sajtolt, megromlást eszközöl az önző, a lelketlen s felemelt fővel jár körül a világban; kigunyolják a tudományt, felölelik a babonát és előítéletet. És mikor mindezeket s még ezer ezekhez hasonló dolgokat lát a kételkedve szemlélődő lélek, keresi az eszmét, mely kibékítheti őt Istenről s az ő dolga-iról előzetesen alkotott fogalmával s a minden nap látott, hallott és tapasztalt dolgokkal. De a kielégítés, a kibékülés nem jó hamar . . . a vizsgálódás tovább tart; inkább és inkább bonyolít bele a dolgok tömkelegébe. Silány, durva lesz a világ előttük s elcsüggedve, fájdalmasan, feleletért vágyva sohajtanak fel: hogyha csakugyan van Isten e földön, történhetik-e annyi gonoszság e világon: lehet-e annyi meddő küzdelem, annyi hiába való fáradozás, kárpoztlás nélküli szenvedés, jutalom nélkül maradt munkálkodás; omolhat-e annyi köny a gonoszság miatt, máglyára hurcoltathatik-e a szivjóság, keresztet halhat-e meg az igazság, győzhet-e mindig a vakság, a furfang és álnokság?! . . . Ezer kérdés, de nincs felelet, Isten maga nem szól ma közvetlen senkinek; tovább, tovább viszi hát őket a kétség, a bizonytalanság és ezer kérdés által üzelve, feleletért sovárogyva, dult lélekkel kiáltanak: „*igaz-e hogy az Isten lakozzék e földön?*!” . . .

Igaz, igaz, kételkedő! Lakozik az Isten e földön, csak te nem jó, nem helyes alapon indultál el; fátyol lebeg szemed előtt s nem láthatod őt és az ő dolgait tisztán. De helyezkedj csak arra az álláspontra, melyen Jézus állott, látni fogsz akkor mindent nyíltan,

világosan, míg ellenben, ha Péter vagy Pál apostol vagy is, tévedni fogsz! Helyezkedj csak Jézus álláspontjára s látni fogod akkor teljes világosságban, a kit kerestél: az Istent mint egyetlen és megoszthatatlant; látni fogod a mint szerető atya módjára lenyul hozzád a földre és a földnek sarából gyöngéd kézzel, igaz szeretettel föl-emel. Feleletet talál a kérdésed: honnan jöttem, hová leszek, „ki-jöttem az Atyától s megtérek hozzája.“ Miért jöttem? „Hogy teljesítem az én Atyám akaratát.“ Mi vagyok? Az égi atyának édes gyermeke — „én és az Atya egy vagyunk,“ egy az akaratban, egy a szeretetben és egy a lélekben. Nincs szebb, nincs dicsőbb megfejtés e kérdésekre!

Ily szempontból tekintve, meg fogod érteni a világot s azokat a különböző színeket is, melyek együttesen alkotják az emberiség életképét. Ugy van! mert látni fogod akkor, hogy a mindent átölelő Isteni szeretet itt lakozik az emberek között; ott van a résztvevőben jóságával, az igazban erejével, a szenvedőben és üldözöttben vigasztalásnak lelkével, a gyengében és a méltatlanul nyomorgóban biztatásnak szózatával; látni fogod, hogy ott van az Isten az önzőnél vagy durva lelkűnél igazságos büntetésével, az igaz küzdő mellett lelki kincsnek jutalmával; a könnyben megdicsőíti az ártatlan, az érző szívet, az elnyomó és zsarnokban meggyűlölteti az emberiséggel a fásult keblet; érteni fogod, hogy az égi hatalom és bölcsesség kereszten engedi meghalni a szentséget, hogy dicső és örök életet adjon a kegyesség és igazságnak; pillanatnyi győzelmet enged s felemelni látszik a képmutatást, a gonoszságot — sötétség embereit, de csak azért, hogy ezek annál nagyobbat essenek s egy megdicsőült életnek fénye láttára örökre tönkremenjenek.

Igen, igen! helyezkedj csak arra az álláspontra, a melyen Jézus állott, látni fogsz akkor mindent tisztán, világosan; látni fogod bármilyenü változásában e világnak és életnek, *hogy lakozik az Isten e földön!*

* * *

„Igaz-e, hogy az Isten lakozzék e földön?“ Ezt kérhetik azok is, a kik hívő lélekkel tekintenek Istenre és az ő dolgaira. Kijelentem, hogy nem a hiszékenyekre értem, a kikhez az emberiség nagy része a mai korban tartozik, mert mind azokat, a kik bármilyenü állítást, vagy föltételt a lélek, Isten, jelen vagy a jövőre nézve a mások szavai után egyszerűen elhisznek s minden további vizsgálódásról lemondanak, csak *hiszékenyeknek* nevezhetjük; hanem értem azokat, a kik a szó szoros értelmébeu *hívők*; a kiket nem elégít ki a másoktól hallott állítás vagy föltevés, még ha az elismert tudósok ajkairól származik is az, hanem ők saját maguk indulnak el, hogy tudomást s mikor már ezt nem lehet, hitet, a mely meggyőződéssé válik, szerezzenek maguknak; a kik hitüket nem annyira örökségképpen, vagy mások által való ajándékozás útján nyerik, melyet ez esetben megbecsülni is alig tudnak, hanem az Istentől nyert tehetségeik által ők maguk szereztek, maguk építették fel.

Külömbiséget kell hát tennünk a hívők és hiszékenyek között

annyival inkább, mert a mai korban sokkal jobban hódolnak a hiszékenységeknek, mint a tiszta hitnek; e különbséget azért is meg kell tennünk, hogy vegye észre az emberiség az olykor-olykori rajongásában, hogy ne mondjam vak dühében, ha vajjon e két osztály közül melyikbe tartozik? ha vajjon csalóka fény, vagy pedig igazi csillag-e az, mely után szalad s melyet élte vezéreül elfogad? . .

„*Igaz-e hogy az Isten lakozzék e földön?*“ Jogosult e kérdés a hívők ajkán is. Ezek oly dicsőségesnek látják Istent, oly semminek e földet és az emberiséget, hogy e kettő között feltűnő különbségnél fogva csaknem önkénytelenül jó ajkukra a kérdés. A hívők lelke kutatva, mindent megvizsgálva száll át az Isten birodalmán s vet számot a találtakkal. A mi világunk kevés annak számára. Tovább megy hát és látja az eget dicsőségével, a napot bolygóival s minden bolygót mint egy új és szép világot mellékbolygóival; látja a lényeket, melyek millió világban millió változatban élnek; tovább halad, hogy közelebb érjen a végetlenség határhoz, újabbnál újabb, szebbnél szebb világok tűnnek fel szeme előtt, de a végtelenségnek még sincsen sehol határa; lát azonban mindenütt egy kezet, a mely rendez, intéz és igazgat mindeneget; lát egy kezet, mely munkálni soha meg nem szünik, egy bölcseséget, melyről fogalmat nem alkotunk, és ez az Istenség keze, az Istenség bölcsesége! A lélek kutatása tovább tart; pillanatok milliárdja a múltban, jelenben mindig csak egy, s a jövőben végetlenség, — ez az örökkévalóság! A sok világban és a különböző lényekben annyi akarat, s mégis az összes mindenség minden részleteiben csak egy akaratot — az Istenség akaratát mutatja; disharmonia hangja hallható itt és ott, de az atya akaratát és célját szerint egy magasztos harmoniába olvad össze a nagy mindenség! Az isteni tökélynek és világainak szépsége, a végetlenségnek és örökkévalóságnak bámulata, a czélnak egysége, az erős akaratnak szentsége, összehasonlítva e földi dolgokkal, e földdel, mely egy porszem a világűrben, egy sötét pont a világegyetemben, oly fenséges, tökéletes alakban tünteti fel az Istent s mintegy oly lenézettség, megvetettségben e földet, hogy méltán kiálthat fel a hívő lélek: hogy az a végetlen, az a tökéletes, az a szent és örök Isten, a kinek aligha még csak tekintetére is méltó e föld „*igaz-e hogy lakozzék e földön?*“ . .

Uj világ a lélek előtt, a hol nincs fájdalom, nincs szenvedés, nincs enyészet s nincs más törvény, mint a mit a lélek hordoz; uj világ, hol nincsen önzés, képmutatás vagy galádság s ez a szeretet világa; magában egy végetlenség! A másikban nincsen panasz, nincsen bilincs vagy békó a sziveken, — örök jóság, szent szabadság és megosztatlan igazság ez a világ a tiétek! És a mint a lélek találja, a szeretet, az igazság, a jóság és szabadság világa az isteni tökélynek csak egy-egy parányi része, lelkének fényugara! E föld azonban sötét, e föld zaklatott; itt csak sovárgás van a fény után; eljő-e hozzánk a fénynek bárcsak halvány része?! . . nem . . . nem . . . hiszen e föld a rabok hazája, az érdek és békétlenség tanyája

s ama fénysugarakkal biró lélek — *Isten igaz-e hát, hogy lakozzék e földön?! . . .*

Szent ihletettségnak dala hangzik a végetlen távolban, örökké változó, mégis változatlan; örök fényben égő oltár látható, mely előtt a tiszta öntudat, a nem zavart lelkiismeret alázattal áll; lelki hódolat inájának hangja rezegeti meg a levegőt; a legnagyobb hatalomnak a kezében való érzet, az akaratán való megnyugovás mintegy az átszellemülésnek színét mutatja az arczokon, míg egy kéz — az Istenség keze áldását osztja a lelkekre. És ezek után az emberi lélek elmélkedve merül el a földi inában, a földi hódolatban, az isteni nagy hatalomban és áldásban s csaknem önkénytelenül kiált fel: az nagy hatalom, az áldás, a kit talán szellem lények dicsőítenek — *az Isten igaz-e, hogy lakozzék e földön? . . .*

Igaz, igaz! az a nagy, az a hatalmas, dicső, az a jó és tökéletes, az az igaz és böles, az az áldó és szerető Isten, mint édes Atya, lakozik e földön is; jelen van ő mindenütt, mindenben. Hatalmát, jelenlétét miképpen lényét, nem osztja meg senkivel. Társai, vagy alsóbb rendű Istenek, a kik kormányoznák e földet, nincsenek; s nekünk megosztanunk lényét és hatalmát, kissebbitése az Istenségnek.

Hívó atyámfia! bármily dicsőnek és tökéletesnek lásd is azért az Istent, a ki a mi meggyőződésünk szerint egy és oszthatatlan, hidd el, hogy lakozik ő e földön is. Ott van a multban, az emberiség fejlődésében és haladásában, mikor a tudomány és világosság heves küzdelmet folytat az előítélet és vakság ellen; mikor szent akarata szerint bölcseséggel vonja össze a különböző törekvéseket egyetlen egy isteni célnak a megvalósítására. Ott van az enyészet és halálban mint elevenítő, új életet adó lélek, mely áthatva a sirok rejtekét, szellemi fényt, lelki kincset hív elő örökéletre s vezérszínre gyanánt helyezi az utódok elé! Itt van ő a jelenben, jogos küzdelmeinkben erősítve, csüggedésünkből fölemelve; szerető lelke áldással öleli körül a munkában veritékezett homlokot s balzsamot csepegtet a lelki szabadság és igazság harczaiban megsebzett szívekre; itt van ő irányt mutatva lépteinknek, hitet adva a kibelnek s reményt a szíveknek! És ott van ő a jövőben is, a mikor, ha reményünkre és igazságunkra támaszkodhatunk, egy leszünk ő vele; a mikor bűnbánatunk után a töredelmes szívet egy mindent átható Atyai kegyelem magához öleli; ott van ő a jövőben, a mikor bizalmunk szerint ártatlan és tiszta szívvél fogjuk őt dicsőíteni s dicsőítésünk közben az ő égi szelleme, tökéletes lelke hozzánk fog szólni

Látom én Istent a természetben; ott van a kikeletben és az ősznek hervadásában, ott a rendben és a szépségben, a rezgő harmatcsepp, — üdítő esőben és a zord viharban; a porszemben, a parányi állat életében, a felhő koszoruzta sziklákban s a millió életet tápláló termő talajban; jóságáról suttog a fa lombja, enyhet adó lelkét hirdeti annak árnyéka s áldásáról szól a madarak dala. És ott van az Isten az emberben is; a jóság, mely megdicsőült, a szeretet, mely áldást áraszt; a tudomány és mivelődés, a becsületes munka és felfedezés az isteni lélek jelenlétének tanubizonyága. Ha imádkozunk

s imánk enyhet adott; ha kitartánk s türelmes kitartásunk jutalmat hozott; ha feláldoztatánk és dicsőséget nyertünk, ott van ő akkor mindig az emberben! Ne csak a magasban, ne csak a távolban keressétek hát az Istent, hanem a közelben is, mert közel van hozzátok: bennetek van! benne van ő mindenben a mi tiszta emberi; talán nem egész tökéletességében, nem egész szépségében és dicsőségében, de azért bennetek, szívetekben van!

Ugy van atyámfia! Lakozik az Isten e földön is! Ezt látom én mindenben mindenütt, de ezt látom főkép Jézusban, az ő dicső élete és nemes munkálkodásában; ezt látom én szenvedésében a kereszten s feltámadásának dicsőségében! Lakozik az Isten tibennetek mindenütt, lakozik e hajlékban is. Zárjátok hát a szívetbe, hogyha idejöttök, itt megtaláljátok s ha távoztok, hajlékotokba elvigyétek. Zárjátok a szívetekbe, hogy ha munkálkodtok, áldjon meg s ha bánkódtok, vigasztaljon.

És te hajlék, mely a megosztatlan Isten imáadására vagy alkotva. a ki lakozik mindenütt s e földön is, lakozzék az égi atya tebenned is! Légy szent a közösen munkálódó, az egy akarattal dicsérő és imádó szívek szent érzete által; legyen szent az emberi hang, mely benned hallatik, s a szózat a lelkekhez, mely Istentől származik!

Te meg jó Atyánk! a kit az egeknek egei be nem foghatnak s mégis lakozol e földön is, lakozzál, kérünk, e hajlékban is. Áld meg ezt s mindnyájunkat a kik itt vagyunk. Leljen kedvet e gyülekezet mindig előtted. Ha vigaszt, bátoritást, erőt keresnek, add meg ezt nekik; ha dicsérnek, hálát rebegnek, hallgasd meg őket. Ha férfi, nő, ifjú, öreg hozzád fordul, szerető karoddal öleld fel őket; a vészben, viharban te légy oltalmuk, ha tévednek, szíveiknek légy kegyelmes Atyjuk!

Jó Istenünk, édes Atyánk! szívünk hozzád szól; mienk az imádkozás, de tied a meghallgatás, tied a megáldás. Amen.

CSIFÓ SALAMON
árkosi unitárius lelkész.

A CXV-ik zsoltár Báthory Zs. korában.

Egy régi kiadatlan énekre hívjuk fel olvasóink figyelmét, oly énekre, mely szemmel láthatólag a Zsigmond-féle boldog korszak hatása alatt a XVI-ik sz. vége felé készült s unitárius szempontból mond ellent a fejedelmi udvar körül sürgő jezsuiták szent buzgolkodásának. Talán éppen a tiltakozás erélyes hangja miatt nem vehették fel ez éneket elődeink kinyomtatott énekeskönyvükbe. Nem vették fel sem az eddig előkerült legrégebb kiadásba, melyet nem, mint hibásan vélték, Dávid Ferencz korában, hanem jóval később, Thoroczkai Máté püspök idejében, 1606. táján bocsátottak ki régi betűkkel nyomtatva s a nyomtatás évét óvatosan elhallgatva a Heltai műhelyből. Ez új kiadású példányokat kétségkívül a ma már utolsó példányig kiveszett régebb kiadások évkönyvei közt akarták volna a kiadók a figyelem felköltése nélkül elelegyíteni. Nem vették fel itt közölt énekünket később a Thordai János felügyelete alatt 1630. táján készül újabb kiadásba sem, mely mindenben, formában úgy, mint tartalomban, a megelőzőket utánozta s melyet szintén hibásan tartottak eddig énekes könyvünk második kiadásának, a sokkal valószínűbb harmadik vagy negyedik helyett.

A nagy világ előtt tehát mind máig ismeretlen maradhatott énekünk. A szintoly ismeretlen költő valószínűleg latinból fordította. E fordítás alkalmával, úgy látszik, leginkább a Heltai-féle paraphrast tartotta szem előtt, a kinek egy pár ódon hangású rímet-rhythmust egyaránt nélkülöző énekét némi változtatással még a XVII sz. végén is énekelték templomainkban a régi katolikus hymnusok melódiájára. Így pl. az első zsoltárt: „Boldog ember az, ki nem jár az istenteleneknek tanácsán“ a „*Beatus vir*“ etc. nótájára énekelték. (Lásd: *Isteni Dicsiretek*. 1697. 46. l.)

Tárgyára s még inkább hangulatára nézve igen sokban megegyezik énekünkkel Bogáthi XLIV-ik zsoltára. Megegyezik a csaknem oly régi LXX. és XLII-ik zsoltár is a Thordai János-féle kiadásban. (537—543. 591—594. és 587—591 l.) Utóbbiból álljon itt a legjellemzőbb részlet a szükséges összehasonlítás kedvéért:

Tudjuk, hogy vétkeztünk,
Mert tégedet nem tiszteltünk;
Mint atyánkat, téged nem szerettünk;
Mint hatalmas urunkat, tégedet nem féltünk.